

การบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการครู ในสถานการณ์โควิด - 19*

INTEGRATION OF GHARAVASADHAM ON TEACHERS' DUTIES IN THE COVID-19 PANDEMIC

พระครูภาวนาโพธิวิสุทธิ์ โกวิโท (ตาตะมิ)

Phrakrupawanaphothiwisut Kovito (Tatami)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: 6402105006@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของฆราวาสธรรม และเพื่อศึกษาการบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติงานของครู ในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผลการศึกษาพบว่า การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีผลกระทบต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนถดถอยลง ตลอดถึงความไม่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของครูและนักเรียน โดยเฉพาะครูที่มีหน้าที่ในการสอน ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากการสอนในชั้นเรียนเปลี่ยนเป็นการสอนแบบออนไลน์ ทำให้การทำงานของครูมีภาระเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 หลักธรรมที่ครูควรนำมาบูรณาการใช้ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น คือ หลักฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับฆราวาสหรือธรรมสำหรับการครองเรือน มี 4 ประการ คือ 1) สัจจะ คือ ความจริง 2) ทมะ คือ การข่มใจ 3) ขันติ คือ ความอดทน 4) จาคะ คือ ความเสียสละ ซึ่งอาชีพครูจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ในวิชาชีพ ตรงต่อเวลา มีความจริงใจต่อการสอนแบบออนไลน์ ครูต้องรู้จักควบคุมอารมณ์ในการสอน ยังต้องใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการสอนแบบออนไลน์แล้ว ครูจะต้องรู้จักพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันอยู่เสมอ ครูต้องมีความอดทนสูง ในการสอนศิษย์ที่เรียนไม่ทันเพื่อน หรือศิษย์ที่เกิดปัญหาจากการใช้เทคโนโลยีออนไลน์ และครูต้องรู้จักเสียสละทั้งเวลา เสียสละหน้าที่ในบ้าน เอื้อเพื่อต่อลูกศิษย์และผู้ปกครอง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด - 19 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การบูรณาการ, ฆราวาสธรรม, โควิด - 19

*Received: 26 November 2022; Revised: 28 December 2022; Accepted: 29 December 2022

Abstract

In this article, Integration of Gharavasadharm on teachers' duties in the Covid-19 pandemic, the aim is to explore the meaning and significance of Gharavasadharm or the virtues for good household life as well as the integration of Gharavasadharm or the virtues for good household life with the duties of teachers during the recent Covid-19 pandemic. According to the results, Covid-19 caused students to lose their learning ability and inability to study online, especially for teachers, due to the change in teaching techniques and patterns from onsite to online study, causing teachers to be overburdened. Thus, to ensure that students get the best education possible, teachers should apply the Gharavasadharm or the virtues of good household life during the Covid-19 pandemic. Gharavasadharm, meaning the virtues of good household life, includes 1) Sacca or truthfulness and honesty; 2) Tama, which means taming and training oneself; adjustment; 3) Khanti, which means tolerance; forbearance; and 4) Caka, which means liberality; generosity. Teachers have to apply Gharavasadharm in their possession, be punctual, and sincere in online study, have emotional control, develop self-learning on IT to support the study, and have high tolerance in a class and to support the students who lack IT ability for efficient study in the Covid-19 pandemic.

Keywords: Integration, Gharavasadharm, COVID-19

บทนำ

โลกที่เปลี่ยนไปจากสถานการณ์โควิด-19 ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อแค่นักเรียนเท่านั้น แต่ครูก็ต้องมีการปรับและพัฒนาตัวเองเช่นกัน ในฐานะผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่นักเรียน และต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องของทักษะเพื่อรับมือกับแนวทางการจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่ เนื่องจากอุปสรรคต่าง ๆ และข้อจำกัดด้านสถานที่ในการจัดการเรียนรู้ และเตรียมความพร้อมในการรับกับสถานการณ์ความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นได้อยู่เสมอ (กนกวรรณ สุภาราญ, 2564) โรงเรียนเป็นสถานที่ที่มีความเสี่ยงสูงมากในการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมาก ได้แก่ นักเรียน ครูหรือผู้ดูแลนักเรียน และผู้ปกครองอยู่รวมกัน จึงมีความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสได้ง่ายถ้าหากจัดการไม่ดี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เฉพาะกิจการจัดการศึกษาทางไกลในสถานการณ์โรค COVID-19 และมีการจัดเตรียมความพร้อมก่อนการเปิดภาคเรียน หากยังมีการแพร่ระบาดที่ต่อเนื่องและหนักขึ้น ก็จะมีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการเรียนผ่าน DL.TV จากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรมราชูปถัมภ์และรวบรวมสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ใน OBEC Content Center ชุดโปรแกรมและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ครบวงจรของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น Tutor ดิวฟรี.com, e-Book เป็นต้น รวมถึงเตรียม

โครงสร้างพื้นฐานด้านระบบเครือข่าย เพื่อรองรับการให้บริการแพลตฟอร์มการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับระบบ Digital e-Learning ของกระทรวงศึกษาธิการ แต่หากสถานการณ์การแพร่ระบาดคลี่คลายลง ก็จะสามารถจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ตามปกติ ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนอาจมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การเรียนรู้ผสมผสานกับการเรียนรู้นอกห้องเรียน ที่ครูผู้สอนและนักเรียนไม่ได้เผชิญหน้ากัน อีกทั้งมีการกำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติ เพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 โดยมีการประเมินความพร้อมของสถานศึกษาก่อนเปิดภาคเรียน ตรวจสอบสถานที่ทำความสะอาดอาคารเรียน ห้องเรียน รวมไปถึงการจัดเตรียมสถานที่เพื่อเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล หรือระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) นอกจากนี้ ยังมีแนวทางการเปิด-ปิดภาคเรียน มีการปรับตารางเรียนตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงการได้รับความรู้ให้ครบตามช่วงวัยของเด็ก เพื่อลดการได้รับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงให้น้อยที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาเริ่มคลี่คลาย หลาย ๆ ภาคส่วนเริ่มพูดถึงความปกติใหม่ หรือ New Normal ที่จะตามมา สถาบันการศึกษาจึงเป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ โดยเฉพาะการปิดโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ที่ทำให้ทั้งครู อาจารย์ นักเรียน และนักศึกษาต้องหันมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางไกลอย่างเร่งด่วน การจัดการเรียนรู้ทางไกลและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ จะกลายเป็นความปกติใหม่ของการศึกษาไทย ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ทางไกลและออนไลน์ที่ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพสูงสำหรับนักเรียนทุกคน ต้องพึ่งพาหลายปัจจัย ทั้งความพร้อมด้านเทคโนโลยี ความพร้อมของครูในการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ และความพร้อมของครอบครัวและนักเรียนในการเรียนรู้จากที่บ้าน อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ บุคลากรทางการศึกษาจำนวนมากได้ปรับตัว เพื่อใช้เทคโนโลยีในการทำงานทางไกล เช่น การประชุมออนไลน์ การจัดการเอกสารออนไลน์ผ่านคลาวด์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว แม้ว่าจะไม่ได้เปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนโดยตรง แต่น่าจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ จึงมีแนวโน้มที่จะดำเนินต่อไป แม้การระบาดสิ้นสุดลง (นิชา พิทยาพงศกร, 2564)

จากการมีนโยบายให้ปิดเรียนด้วยเหตุพิเศษ และมีการมอบแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้หน่วยงานและสถานศึกษาดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ในช่วงเวลาสถานการณ์เร่งด่วน รวมทั้งแนวทางการจัดการเรียนรู้เมื่อสถานการณ์ดังกล่าวคลี่คลายลง สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและสถานการณ์ความปลอดภัยของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่ผ่านมา การมีนโยบายเร่งด่วน หน่วยปฏิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ อาจมีความเข้าใจและความพร้อมในการดำเนินการตามนโยบายที่แตกต่างกัน ซึ่งก็ทำให้มีเสียงสะท้อนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ดังกล่าว จากรายงานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่อง “เรียนออนไลน์ยุคโควิด-19 : วิฤตหรือโอกาสการศึกษาไทย” ได้ประมวลความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องจากสังคมออนไลน์และจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง พบว่า สังคมออนไลน์ส่วนใหญ่เห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการไม่มีการเตรียมการที่ดี ไม่มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนออนไลน์ให้คนทุกกลุ่มเข้าใจ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการกับแนวทางปฏิบัติของโรงเรียนไม่สอดคล้องกัน

และผู้เรียนไม่สามารถเข้าถึงการเรียนออนไลน์ได้อย่างเท่าเทียม เนื่องจากขาดแคลนอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน นอกจากนั้น ข้อมูลจากการสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ มีข้อดีคือ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ได้ใช้เวลาว่างในการทบทวนบทเรียน ซึ่งเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ทำให้ผู้ปกครองใส่ใจดูแลบุตรหลานของตนเองมากขึ้น มีความปลอดภัยจากการติดเชื้อ เนื่องจากไม่ต้องไปรวมกันที่โรงเรียน และมีข้อเสีย คือ กระทรวงศึกษาธิการและสถานศึกษาขาดความพร้อมในการเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เป็นตัวกลางระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและสถานศึกษา รับเพียงนโยบาย แต่ขาดการปรับให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สถานศึกษาต้องทำรายงานส่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการเพิ่มภาระงานให้กับครูและสถานศึกษา และไม่มีการสนับสนุนทรัพยากรที่เหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการครูในสถานการณ์โควิด - 19 จึงจำเป็นต้องใช้ศาสตร์หลายศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนช่วยในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งนอกจากรายวิชาที่ต้องรับผิดชอบแล้วนั้น ยังต้องปฏิบัติตามนโยบายการเฝ้าระวังในสถานการณ์โควิด - 19 และการเข้าใจในชีวิตของตนเองและนักเรียนอยู่เสมอ ครูจำเป็นต้องมีหลักคุณธรรมประจำตัวเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ในการนำหลักคำสอนทางศาสนา มาปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีการบูรณาการจริยธรรม คุณธรรม มาใช้ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต และดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยดี ถ้าไม่นำหลักธรรมมาใช้ก็อาจทำให้การดำเนินชีวิตผิดพลาด เสื่อมเสีย และมีความทุกข์ร้อน แทนที่จะเป็นทางแห่งความสุขความเจริญ เนื่องจากหลักธรรมกับชีวิตมีคุณลักษณะสำคัญ คือ เป็นความดี ความจริง ความถูกต้องที่ให้พลังในการดำเนินชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า ชีวิตผู้ครองเรือนประกอบด้วยธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ (ส.ส. (ไทย), 15/246/385) ซึ่งการปฏิบัติงานการสอนของครูนั้น จะต้องสั่งสอนลูกศิษย์ตามความเป็นจริง ต้องข่มใจ มีความอดทนเป็นที่ตั้ง และมีใจเป็นผู้เสียสละในหน้าที่การงานที่ตนเองรับผิดชอบเสมอ ซึ่งหลักธรรมนี้ชื่อว่า ขรราวาสธรรม 4 เป็นธรรมสำหรับบุคคลผู้ครองเรือนในสถานการณ์โควิด - 19 ซึ่งมีสัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดความจริง และปฏิบัติงานจริง ทมะ คือ การฝึกฝนตนเอง การข่มใจ ฝึกอบรม ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา ขันติ คือ ความอดทน ตั้งใจทำหน้าที่การงานด้วยความขยัน ไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์ ไม่ท้อถอย และจาคะ คือ ความเสียสละเวลา เสียสละแรงกายแรงใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ ใจกว้างรับฟังปัญหาของนักเรียน รับฟังความคิดเห็นและพร้อมที่จะช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน

ความหมายของหลักขรราวาสธรรม

1. หลักขรราวาสธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ขรราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับขรราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หรือการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ได้แก่

- 1) สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง
- 2) ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
- 3) ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย
- 4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแค้นเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

ทตตชีโว ภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า ขรवासธรรม เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นขรवासที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีคุณธรรม และยังได้ให้ความหมายพร้อมทั้งอธิบายถึงความหมายของขรवासธรรมแต่ละข้อ ดังนี้ (ทตตชีโว ภิกขุ, 2529)

ข้อที่ 1 สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ ความซื่อ แบ่งตามศัพท์ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) มีความจริง (จริงคือไม่เล่น)
- 2) มีความตรง (ตรงคือความประพฤติทางกาย วาจา ตรง ไม่บิดพลิ้ว ไม่บ่ายเบี่ยง)
- 3) มีความแท้ (แท้คือไม่เหลวไหล)

ในทางปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ คือ ถ้าทำอะไรแล้วทุ่มหมดตัว ซึ่งถ้าแบ่งในทางปฏิบัติ จะแบ่งได้ 5 ลักษณะ คือ

- 1) จริงต่อหน้าที่ คือ ไม่ว่าตนเองมีหน้าที่อะไรก็ทุ่มเทและทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด
- 2) จริงต่อการทำงาน คือ ถ้าได้รับมอบหมายงานอะไรมา ก็ตั้งใจทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่าจะงานนั้นจะไม่ใช่งานที่สำคัญหรืองานที่ใหญ่โตก็ตาม
- 3) จริงใจกับเวลา หมายถึง ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ให้คุ้มค่าที่สุดที่สุด
- 4) จริงต่อบุคคล หมายถึง คบกับใครก็ต้องมีความจริงใจ ไม่ใช่คบเพื่อหวังผลประโยชน์
- 5) ตรงต่อความดี หมายถึง ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามจะต้องมีคุณธรรมคอยกำกับอยู่เสมอ ไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน

ข้อที่ 2 ทมะ หมายถึง พยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเอง พยายามฝึกหัดบังคับใจตนเอง โดยเริ่มจากบังคับทีละเล็กทีละน้อย เมื่อทำบ่อย ๆ ครั้งก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย

ข้อที่ 3 ขันติ คือ ความอดทน ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ ขันติมี 4 ลักษณะ คือ

- 1) อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ได้แก่ อดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศภูมิประเทศที่ทุรกันดารสามารถอดทนได้ไม่ย่อท้อ
- 2) อดทนต่อความทุกข์เวทนา คือ อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย

3) อดทนต่อความทุกข์เวทนา คือ อดทนต่อการกระทบกระทั่งอันเปรียบเปรย การทำให้เจ็บอก เจ็บใจ

4) อดทนต่ออำนาจกิเลส คือ การไม่เอาแต่ใจตนเอง ไม่ยอมสลายต่อความพึงพอใจต่างๆ และเป็นข้อที่ต้องใช้ความอดทนมากที่สุด

ข้อที่ 4 จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือ ความเสียสละ มี 2 นัยคือ

1) สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้รวมทั้งการทำบุญให้ทาน

2) สละอารมณ์ หมายถึง ไม่ผูกโกรธใคร ไม่พยาบาท

การฝึกคุณธรรมทั้ง 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ อย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นผู้มีจิตใจผ่องใส แม้จะเป็นฆราวาสก็จะมีคุณค่าดีที่สุดในตัว

2. ประเภทของฆราวาสธรรม

ฆราวาสธรรม มี 4 ประเภท ได้แก่

1) สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ การรักษาความสัตย์ การพูดจริงทำจริง แสดงออก ได้ 5 วิธีคือ

(1) ความจริงใจหรือสัจจะต่อตนเอง หมายถึง การซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีศีลธรรมประจำใจ มีความละเอียดใจ เกรงกลัวต่อการทำความชั่ว แต่มีความมุ่งมั่นที่จะทำความดี บุคคลถ้าขาดสัจจะต่อตนเองแล้วย่อมจะโกหกคดโกงหรือหลอกลวงผู้อื่นได้โดยง่าย

(2) ความจริงใจต่อบุคคลอื่น หมายถึง มีความซื่อตรง จริงใจ ประพฤติดี ปฏิบัติดีอย่างตรงไปตรงมาต่อบุคคลอื่นที่เราอยู่ด้วย เช่น บิดามารดา ผู้มีพระคุณ ครู อาจารย์ เพื่อน ความจริงใจเหล่านี้แสดงออกด้วยการไม่คดโกง ไม่เบียดบังผลประโยชน์ของผู้อื่น ไม่กลับกลอกเหลวไหล คือเมื่ออยู่ต่อหน้าเราพูดด้วยดี แต่พอกลับหลังกลับหน้าให้ร้าย

(3) ความจริงใจต่อหน้าที่การงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความรับผิดชอบ ทำงานของตนด้วยความซื่อสัตย์ ไม่แสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง หรือผิดทำนองคลองธรรม ตั้งใจทำงานให้สำเร็จด้วยความระมัดระวัง ไม่เลินเล่อ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง มีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงและเกิดผลดี

(4) ความจริงใจหรือมีสัจจะวาจา หมายถึง การรักษาคำพูด คำมั่นสัญญา เมื่อรับปากว่าจะทำอะไรแล้ว จะพยายามกระทำตามที่รับปากไว้ให้ได้ ปากกับใจตรงกัน ไม่พูดปดหรือกล่าวร้ายผู้อื่น

(5) ความจริงใจต่อประเทศชาติ หมายถึง การเคารพยึดมั่นในกฎระเบียบข้อบังคับของประเทศ มีความจงรักภักดีต่อชาติ คอยป้องกันภัยที่จะมีต่อประเทศ และไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นการบ่อนทำลายหรือทำให้ประเทศชาติต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง

2) ทมะ หมายถึง การฝึกฝนตนเองและข่มใจตนเองทางด้านต่าง ๆ แบ่งได้ ดังนี้

(1) การฝึกฝนตนเอง คือ รู้จักฝึกนิสัยให้รู้จักการแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้า หรือฝึกตนเองให้สำนึกอยู่ในเหตุผลและคุณธรรม เช่น ถ้านักเรียนรู้ว่าเรียนไม่เก่งก็

ต้องขยันอ่านหนังสือ หรือหากนักเรียนชอบคบเพื่อนที่มีนิสัยและความประพฤติไม่ดี ก็ควรแยกตัวออกมา เป็นต้น การที่เราว่าตนเองมีข้อบกพร่องอะไรแล้วหาทางแก้ไข หรือพยายามฝึกตนเองให้กระทำความดี ย่อมจะช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

(2) การข่มใจตนเอง คือ การยับยั้งใจของตนไม่ให้หลงมัวเมาอยู่ดับอบายมุขฟุ้งซ่าน ทะยานอยากกับสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม รวมทั้งรู้จักควบคุมอารมณ์ไม่ให้โกรธง่ายหรือเกลียดง่าย เช่น ถ้าเพื่อนมาชวนให้ไปขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ถึงแม้จะมีความจำเป็น แต่เห็นว่าการกระทำนี้ไม่ถูกต้อง ผิดทั้งทางโลกและทางธรรม ก็ควรปฏิเสธ หรือถ้าเพื่อนมาเดินชนโดยไม่เจตนา ก็ไม่ควรถือโกรธ หรือพูดจาไม่สุภาพ (อง.ตึก. (ไทย), 20/77/300)

3) ขันติ หมายถึง ความอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ที่มีขันติเท่ากับเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง มีความเพียรพยายาม กระทำความดี และเอาชนะความชั่ว แนวปฏิบัติมี 4 ประการ คือ

(1) การอดทนต่อความลำบาก หมายถึง การมีจิตใจเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ โดยอดทนต่อความลำบากที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือความยากลำบาก ไม่ทอดทิ้งงานเพราะความหนาวความร้อน หรือเพราะลักษณะของงานนั้นเป็นงานหนักงานที่เหนื่อยยาก ต้องฟันฝ่าอุปสรรค

(2) ความอดทนต่อความทุกข์ คือ เมื่อเกิดความทุกข์ต้องไม่แสดงออกอย่างน่าสมเพช เวทนาจนเกินกว่าเหตุ หรืออ้างเอาความทุกข์ความเจ็บป่วยมาใช้เพื่อขออภิสิทธิ์ หรือเพื่อละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ การขาดความอดทนเช่นนี้ ถ้าเป็นบ่อย ๆ จะทำให้จิตใจของเราเกิดความอ่อนแอ กลายเป็นบุคคลนารำคาญ และไม่สามารถจะเป็นผู้นำคนอื่นได้

(3) ความอดทนต่อความไม่พอใจ ความเจ็บใจ หมายถึง ความอดทนที่จะไม่กระทำการโต้ตอบเมื่อถูกด่า ถูกรังแก ถูกดูหมิ่น ถูกนิินทา หรือถูกผู้อื่นยั่วยุ บุคคลที่ขาดความอดทนย่อมเกิดโทสะได้ง่าย และมักก่อให้เกิดเหตุการณ์ด้วยอารมณ์ชั่ววูบ เช่น เมื่อถูกนิินทาเกิดความเจ็บใจ ขาดการไตร่ตรอง ไม่มีความอดทนอดกลั้น รีบไปทำร้ายเขาหรือต่อว่า ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ในชีวิตประจำวันต้องเผชิญกับสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ถ้าหากนักเรียนมีคุณธรรมข้อนี้ก็จะช่วยให้นักเรียนหลีกพ้นความเดือดร้อนวุ่นวายไปได้

(4) ความอดทนต่ออำนาจกิเลส หมายถึง อดทนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามายุ่วยวนชวนให้หลงใหลหมกมุ่นมัวเมา คนที่สามารถอดทนต่อสิ่งเย้ายวนได้ ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ยอมพ่ายแพ้แก่อำนาจใฝ่ต่ำ แม้ว่าจะมีช่องทางให้กระทำได้ เช่น ได้เห็นรูปสวย ๆ ได้ฟังเสียงที่ไพเราะ ได้ดมกลิ่นที่หอมสดชื่น ได้เสพรสที่พึงพอใจ ได้รับสัมผัสที่น่าปรารถนาที่ไม่หลงมัวเมา แต่กลับพยายามหักห้ามใจตนไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งเหล่านั้น (ที.ม. (ไทย), 10/57/133)

4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลสละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ไม่ตระหนี่เห็นแก่ตัว มี 2 ประการ คือ (ขุ.ชา.(ไทย), 28/240/86)

(1) สละวัตถุสิ่งของ คือสละทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล บำรุงศาสนา ตลอดจนสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก คนเราอยู่ในสังคมต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถและตามกำลังทรัพย์ของแต่ละคน

(2) สละอารมณ์ หมายถึง เป็นคนรู้จักปล่อยอารมณ์ที่จะให้จิตใจเศร้าหมอง ชื่นมัวและเป็นข้าศึกต่อความสงบใจ เช่น ความโกรธ ความเกลียด เป็นต้น เพราะการเก็บกดอารมณ์ชื่นมัวไว้นั้น ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ทั้งยังทำให้ตัวเองเป็นทุกข์กายและทุกข์ใจด้วย ดังนั้น เราควรสละอารมณ์ที่ไม่ดีออกจากจิตใจของตนเอง

3. ประโยชน์ของขรรวาสธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า การบริหารงานตามหลักขรรวาสธรรมในพระพุทธศาสนา ผู้ที่อยู่ครองเรือนต้องบริหารกิจการในครอบครัวให้เป็นไปอย่างราบรื่นเรียบร้อย ต้องประกอบด้วยธรรม 4 ข้อนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549) คือ

1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อคนในครอบครัว เช่น สามี มีความซื่อสัตย์ต่อ ภรรยา ต่อบุตรธิดา ภรรยามีความซื่อสัตย์ต่อสามี ต่อบุตรธิดา ถ้าผู้นำ หรือหัวหน้าครอบครัวมีความซื่อสัตย์ต่อคนรอบข้าง จะทำให้คนรอบข้างไว้วางใจ ไม่เกิดความระแวงต่อกัน แต่ละคนก็จะตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตนได้เต็มความสามารถ การทำงานที่ทำก็จะออกมาดี ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเอาไว้ ไม่เฉพาะความซื่อสัตย์เท่านั้นที่นำความสำเร็จมาให้ แม้แต่वासสัตย์หรือการพูดความจริงก็นำประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาให้ คนที่มีสัจจะนอกจากจะบริหารงานประสบความสำเร็จแล้ว ยังสามารถกลับใจศัตรูให้เป็นมิตรได้ การรักษาสัจจะนอกจากจะมีผลทำให้ผู้รักษา เป็นที่เคารพนับถือของคนอื่นแล้ว การทำสัจจะกิริยาหรือการตั้งสัจจะอธิษฐาน ยังทำให้ผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายรอดพ้นจากอันตรายได้ด้วยสัจจะ เป็นคุณธรรมที่ทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาได้ ผู้ที่เป็นนักบริหารจึงควรปลูกฝังสัจจะให้เกิดขึ้นในจิตใจของตน เพื่อจะได้นำไปใช้ในการบริหารตนและบริหารคนให้ประสบความสำเร็จต่อไป

2) ทมะ การฝึกตน ผู้อยู่ครองเรือนต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะมีความรู้ใหม่ ๆ มาบริหารในครอบครัวให้เจริญก้าวหน้าต่อไป การฝึกตนมีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และทักษะอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น เข้าฝึกอบรมหลักการวิชาการใหม่ ๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม การฝึกตนในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญไว้ว่า “ในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐ” “บัณฑิตย่อมฝึกตน” จากพระพุทธพจน์ เหล่านี้ พระองค์จึงทรงสละเวลาและกำลังแห่งพระวรกายของพระองค์ ให้กับการฝึกหัดบุคคลที่ควรฝึกได้ตลอดพระชนมายุ 45 พรรษา ที่ทรงเผยแผ่พระธรรมวินัยแก่ชาวโลกทั้งหลาย จะเห็นได้จากการที่พระองค์เสด็จไปตามนิคมน้อยใหญ่ เพื่อแสดงพระธรรมเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ที่มีอุปนิสัยจะได้บรรลุผล โดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยของพระองค์ แม้ใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วยังแสดงพระเทศนาโปรดสุภทัชปริพาชก ดังเรื่องที่ปรากฏในพระมหาปรินิพพานสูตรนั้น บุคคลที่ฝึกตนเองได้แล้วจึงจะสามารถแนะนำตักเตือน

คนอื่นได้ ถ้าตนเองยังไม่ได้ฝึกฝนอบรมตนให้ดีกว่า เมื่อไปแนะนำคนอื่นเขาก็จะไม่เชื่อฟังถ้อยคำของตน แล้วยังจะถูกกล่าวร้ายย้อนกลับมาหาตัวเองอีก ผู้บริหารที่ดีต้องฝึกตนเองให้ดีกว่า แล้วค่อยไปบริหารคนอื่นแนะนำคนอื่น การทำอย่างนี้จึงจะประสบความสำเร็จในการบริหาร

3) ขันติ ความอดทน ผู้บริหารต้องมีความอดทนอดกลั้นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น หรือมีอุปสรรคเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความอดทนต่อความลำบากทางด้านร่างกายที่จะต้องทำงานหนักหาเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ ยังต้องอดทนต่อความลำบากทางใจด้วย เช่น เมื่อมีเรื่องความขัดแย้งมากระทบจิตใจ ทำให้จิตใจเศร้าหมองขุ่นมัว อดทนต่อคำด่าว่ากล่าวตักเตือนจากคนในครอบครัว ถ้าผู้บริหารมีขันติความอดทนจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ เพราะความอดทนเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมทั้งหลายอีกมากมาย ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์ว่า “ขันติ ปรมิ ตโป ตีติกขา ขันติ คือความอดทนอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง”

4) จาคะ ความเสียสละ ในที่นี้มีความหมาย 2 นัยคือ นัยแรกเสียสละแบ่งปันสิ่งของที่หามาได้ให้แก่คนในครอบครัวอย่างเป็นธรรมไม่ลำเอียง นัยที่สอง เสียสละหรือสละอารมณ์ที่เป็นข้าศึกขัดต่อจิตใจที่ทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัว อารมณ์โกรธ ความเคียดแค้นชิงชัง ความเกลียด ความอาฆาตจองเวร ความพยาบาทปองร้าย เป็นต้น เมื่ออารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นต้องเสียสละออกไปจากจิตใจ ไม่ปล่อยให้อารมณ์เหล่านี้อยู่ในจิตใจนาน เพราะจะทำให้เสียสุขภาพกายและใจ เป็นอุปสรรคต่อการบริหารงาน การสละสิ่งของของตนให้คนอื่น ที่ควรให้เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญและยกย่อง

นโยบายและแนวทางการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์โควิด-19

1. การจัดการเรียนการสอน

จากการที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันอังคารที่ 7 เมษายน 2563 มีมติรับทราบการเลื่อนเปิดเทอมจากวันที่ 16 พฤษภาคม เป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 จึงจำเป็นต้องวางแนวทางการจัดการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์วิกฤติโควิด-19 ในทุกระดับชั้นและทุกประเภท โดยกระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนดแนวนโยบายเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด-19 ให้สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่สภาพแวดล้อมจะอำนวยให้บนพื้นฐาน 6 ข้อ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

1) จัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยสูงสุดของทุกคนที่เกี่ยวข้อง “การเปิดเทอม” หมายถึง การเรียนที่โรงเรียนหรือการเรียนที่บ้าน ทั้งนี้ การตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับผลการประเมินสถานการณ์อย่างใกล้ชิด

2) อำนวยความสะดวกให้นักเรียนทุกคน สามารถเข้าถึงการเรียนการสอนได้ แม้จะไม่สามารถไปโรงเรียนได้

3) ใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การเสนอขอช่องดิจิทัล TV จาก กสทช. ทั้งหมด 17 ช่อง เพื่อให้นักเรียนทุกระดับชั้น สามารถเรียนผ่าน DLTV ได้ ทั้งนี้ ไม่มีการลงทุนเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ใด ๆ เพิ่มเติมโดยไม่จำเป็น ซึ่ง กสทช. อนุมัติแล้วให้เริ่มออกอากาศ 16 พฤษภาคมนี้ เป็นเวลา

ไม่เกิน 6 เดือน หรือถ้าสามารถกลับมาดำเนินการสอนได้ตามปกติ ก็ให้หยุดทดลองออกอากาศ แบ่งเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 15 ช่อง เป็นของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) จำนวน 1 ช่อง และเป็นของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จำนวน 1 ช่อง โดยให้ออกอากาศแบบความคมชัดปกติ (SD)

4) ตัดสินใจนโยบายต่าง ๆ บนพื้นฐานของการสำรวจความต้องการ ทั้งจากนักเรียน ครู และโรงเรียน ไม่คิดเอง โดยการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเป็นที่ตั้ง และกระทรวงจะสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

5) ปรับปฏิทินการศึกษาของไทยให้เอื้อต่อการ “เรียนเพื่อรู้” ของเด็กมากขึ้น รวมทั้งมีการปรับตารางเรียนตามความเหมาะสม โดยเวลาที่ชัดเจนจะคำนึงถึงภาระของทุกคนและการได้รับความรู้ครบตรงช่วงวัยของเด็ก

6) บุคลากรทางการศึกษาทุกท่าน จะได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง และทำให้ท่านได้รับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

2. ผลกระทบของ COVID-19 ต่อระบบการศึกษา

ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค ได้กล่าวถึงผลกระทบของ COVID-19 ต่อระบบการศึกษาของโลก และประเทศไทยในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ โดยพบว่า มีผลกระทบต่อผู้เรียน ดังนี้ (ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค, 2564)

1) ผลกระทบจากการปิดเรียนอันยาวนาน งานวิจัยที่ผ่านมาได้เคยทำการศึกษาถึงผลกระทบของการที่ต้องปิดโรงเรียน หรือเปิดเรียนล่าช้า พบว่า การที่นักเรียนต้องอยู่บ้านนาน ๆ จะส่งผลทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนถดถอยลง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กยากจนที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน และการที่เด็กต้องออกจากโรงเรียนประมาณ 6 สัปดาห์ อาจจะทำให้ความรู้ของเขาหายไปครึ่งปีการศึกษา ซึ่งสภาวะการถดถอยของทุนมนุษย์ (human capital) อาจจะนำไปสู่การถดถอยของการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้

นอกจากนั้น ยังมีงานวิจัยในลักษณะของการวิเคราะห์ผลกระทบของต้นทุนและประโยชน์จากการปิดโรงเรียน เช่น การที่พ่อแม่ต้องมาอยู่บ้านดูแลบุตร โดยเฉพาะพ่อแม่ที่เป็นบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งอาจจะส่งผลต่ออุปทานของกำลังคนที่จำเป็น มีงานวิจัยที่พบว่า การปิดโรงเรียนในสหรัฐอเมริกา 1 เดือน ส่งผลกระทบต่อ GDP ของประเทศ ถึง ร้อยละ 0.1 – ร้อยละ 0.3

2) การวิเคราะห์เรื่องความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา รวมถึงผลลัพธ์ของการเรียนรู้แบบออนไลน์ พบว่า การเรียนรู้ที่เป็นที่นิยมของสถานศึกษาในยุค COVID-19 คือการเรียนผ่านระบบออนไลน์ แต่ก็มีปัญหาในบางมิติ ในด้านของความเหลื่อมล้ำดิจิทัล (digital divide) ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต ทักษะความรู้ของครูและผู้ปกครองในการช่วยสนับสนุน ปัญหาการใช้เวลาหน้าจอนานเกินไป ข้อมูลจากการสำรวจของ OECD ต่อเด็กกลุ่มอายุ 15 ปี ทั่วโลกในปี 2018 พบว่า ประเทศไทย มีนักเรียนอายุ 15 ปีมากกว่าร้อยละ 30 ไม่มีห้องส่วนตัว

หรือพื้นที่เงียบ ๆ ในการทำการบ้าน (ประเทศพัฒนาแล้วมีเด็กที่ขาดแคลนพื้นที่เรียนน้อยกว่า ร้อยละ 15) ทั้งนี้ นักเรียนไทยเพียงร้อยละ 59 มีเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับใช้ในบ้าน (ในขณะที่สหรัฐฯ ยุโรป นักเรียนมากกว่าร้อยละ 85 มีคอมพิวเตอร์) โดยเฉพาะเด็กไทยที่กลุ่มที่อยู่ในฐานะยากจนที่สุด มีเพียงร้อยละ 55 ที่มีพื้นที่ทำงานในบ้าน และเพียงแค่ร้อยละ 17 มีคอมพิวเตอร์ไว้อ่าน แต่อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 86 ของเด็กไทยมีโทรศัพท์สมาร์ทโฟน แม้แต่เด็กไทยกลุ่มยากจนที่สุด ยังมีถึงร้อยละ 79 ที่มีมือถือแบบใช้อินเทอร์เน็ตได้ ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้ผ่านทางมือถือจะเป็นอีกช่องทางที่เหมาะสมกับเด็กไทย อย่างไรก็ตาม ไม่ควรคาดหวังว่าการเรียนแบบออนไลน์จะสามารถมาช่วยเติมเต็มได้อย่างสมบูรณ์แบบมากนัก เพราะมีงานวิจัยพบว่าแม้แต่โรงเรียนที่เน้นเฉพาะทางออนไลน์ในสหรัฐอเมริกา (virtual charter school) ยังมีผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาที่ไม่น่าพอใจเท่าไรนักหากเทียบกับการเรียนแบบผสมผสานหรือใช้ห้องเรียนเป็นหลัก ในกรณีของไทยอาจจะใช้ช่องทางอื่น ๆ เช่น โทรศัพท์ การศึกษา วิทยุการศึกษา การจัดสรรวัสดุอุปกรณ์เพื่อการเรียน (box set) เป็นทางเลือกที่อาจจะสามารถเข้าถึงเด็กกลุ่มด้อยโอกาสได้เช่นกัน

3) การให้เงินอุดหนุนที่สถานศึกษา ศูนย์เด็กเล็ก และแนวทางการช่วยเหลืออื่น ๆ ในปัจจุบัน หลายประเทศได้เร่งบรรเทาความเดือดร้อนของนักเรียนและผู้ปกครองในด้านต่าง ๆ เช่น การให้เงินอุดหนุนลงไปที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระดับปฐมวัย โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย การดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการแก่เด็กที่ต้องการ การแจกหรือให้ยืมอุปกรณ์ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์มือถือ เครื่องส่งสัญญาณ WIFI แบบมือถือ ให้แก่นักเรียนในกลุ่มยากจนที่ไม่มีอุปกรณ์การศึกษา การให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการให้คำปรึกษาต่าง ๆ หรือนักจิตวิทยาแก่เด็กหรือพ่อแม่ การประสานความร่วมมือกับสถานีโทรทัศน์ วิทยุ ไปรษณีย์ ในเรื่องของการส่งผ่านบทเรียนหรืออุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ

การปรับตัวในสถานการณ์โควิด – 19 โดยใช้หลักทวารวาสธรรม

4.1 ครูกับสถานการณ์โควิด – 19

จากสถานการณ์โควิด – 19 ทำให้การทำงานของครู มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตประจำวัน การปฏิบัติงานของครู หน้าที่การสอน และการเฝ้าระวังในสถานการณ์โควิด – 19 ซึ่งจากผลกระทบทางสังคมแล้ว ยังมีผลกระทบของเชื้อไวรัสเข้ามาเกี่ยวพันด้วย ครูจึงมีความจำเป็นในการปรับตัวพร้อมทั้งบูรณาการ ครูจึงต้องมีความจริงใจต่อหน้าที่การงาน ชุมใจตัวเอง มีความอดทนอย่างสูง และเสียสละเวลาของตนเอง ดังพระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม 4 ประการ ที่สอดคล้องกับหลักทวารวาสธรรม 4 ประการนี้ คือเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ขัดเกลาความต้องการส่วนเกินจำเป็นของผู้คนให้ลดน้อยลง อันจะเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง และเศรษฐศาสตร์การเมือง บุญนิยมในสังคมมนุษย์ กระบวนการวิเคราะห์และปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม 4 ประการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ (รัชกาลที่ 9) ทรงมีพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เมื่อวันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2525 ความว่า

“คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์” (พระสมทบ ธิรปญโญ (รุ่งมิตร์จรัสแสง), 2554)

4.2 การบูรณาการหลักขรวาสธรรมของข้าราชการครู

ครูเมื่อหวังผลความสำเร็จของตนเอง ครอบครัว หน้าที่การงาน และความเจริญงอกงามของศิษย์แล้ว ครูจะต้องมีคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชีวิตของตนเอง ขรวาสธรรม หรือธรรมสำหรับชีวิตครองเรือน 4 ประการ จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับอาชีพข้าราชการครูเป็นอย่างยิ่ง โดยครูสามารถบูรณาการขรวาสธรรม 4 ดังนี้

1. สัจจะ ครูต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน การสอน การประพฤติตนเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ และมีไมตรีจิตระหว่างครูกับลูกศิษย์
2. ทมะ ครูต้องรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ของตนเองในสถานการณ์เผื่อระวังจากเชื้อไวรัสร้าย ข่มใจระงับความรู้สึกในการเรียนการสอนที่เป็นระบบออนไลน์ รู้จักแก้ไขข้อบกพร่องในการสอน ปรับนิสัยและปรับกิจกรรมให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน
3. ขันติ ครูต้องมีความอดทน อดกลั้น ต่อการทำงานหนักและความไม่แน่นอนต่อสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งอยู่นอกเหนือความคาดหมายอยู่ตลอดเวลา ครูต้องอดทนเมื่อเกิดเหตุการณ์คับขัน ไม่ตีโพยตีพาย มีสติอยู่ตลอดเวลา และแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบ
4. จาคะ ครูต้องมีความเสียสละ รู้จักการให้ แบ่งปันด้วยน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อลูกศิษย์และผู้ปกครอง ไม่ใช่มีแต่จะเป็นฝ่ายรับอย่างเดียว

การบูรณาการหลักขรวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมมาพุทโธเจ้า คุณธรรมสี่ประการนี้คือ 1) สัจจะ ความจริง เช่น ซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ ความฝึกฝนปรับปรุงตน เช่น รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเองปรับตัวเข้ากับการทำงานและสิ่งแวดล้อมให้ได้ 3) ขันติ ความอดทน 4) จาคะ ความเสียสละเผื่อแผ่ แบ่งปัน มีน้ำใจ (พระสมทบ ธิรปญโญ (รุ่งมิตร์จรัสแสง), 2554)

สรุป

การจัดการเรียนการสอนของอาชีพครูในปัจจุบัน ที่มีสถานการณ์โรคระบาดโควิด – 19 นั้น จำเป็นที่อาชีพครูจะต้องมีหลักคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และดำเนินการเรียนการสอน เพราะหากปฏิบัติงานที่มีแต่หลักวิชาการมากเกินไป ไม่มีธรรมะเข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อน

ก็อาจจะทำให้ชีวิตขาดความสมดุลขึ้นมาได้ ดังนั้น หลักขรวาสาธรรม ซึ่งเป็นหลักแห่งความเจริญงอกงามของผู้ครองเรือนแล้ว หลักขรวาสาธรรมก็น่าจะเหมาะสมกับความเจริญงอกงามของอาชีพข้าราชการครู เพราะเปรียบเหมือนพ่อแม่คนที่ 2 ของบุตร โรงเรียนก็เป็นสถาบันอีกแห่งหนึ่ง อาชีพครูจึงต้องมีความจริงซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ต้องมีทักษะ ฝึกฝนตนเองในการใช้สื่อออนไลน์ มีขันติ ความอดทนที่สูงต่อศิษย์และผู้ปกครอง และต้องมีจาคะ รู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจต่อศิษย์เสมอ การบูรณาการหลักขรวาสาธรรมจึงเป็นหัวใจหลักในการฝ่าวิกฤตโควิด-19 นี้อย่างแน่นอน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ขรวาสาธรรม 4 อย่างคือ 1. สัจจะ ความจริง 2. ทมะ รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเองปรับตัวเข้ากับการงาน 3. ขันติ ความอดทน 4. จาคะ ความเสียสละ มีน้ำใจ เป็นบททดสอบของอาชีพครูเป็นอย่างดี เพราะครูหาขาดซึ่งความซื่อสัตย์แล้ว ก็ทำให้หมดศรัทธาในวิชาชีพได้ ครูต้องรู้จักควบคุมอารมณ์ในการสอน ยังต้องใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยแล้ว ครูต้องรู้จักพัฒนาตนเองให้รู้และใช้งานเป็นเพื่อประโยชน์ของศิษย์ ครูต้องมีความอดทนสูงต่อศิษย์ที่เรียนไม่ทันเพื่อน หรือศิษย์ที่เกิดปัญหาจากการใช้เทคโนโลยีออนไลน์ และครูต้องรู้จักเสียสละทั้งเวลา เสียสละหน้าที่ในบ้าน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด - 19 ให้อ่านผ่านไปได้ด้วยดี ดังนั้น หลักขรวาสาธรรมจึงสามารถบูรณาการเข้ากับทุกอาชีพ ทุกวัย และทุกสถานการณ์ เป็นหลักธรรมที่ยังเป็นปัจจุบันเสมอ และไม่มีวันตาย

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ สุภาราญ. (2563). *ทักษะครูกับการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ยุคใหม่*. เรียกใช้เมื่อ 2 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://www.educathai.com/knowledge/articles/372>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *การเตรียมความพร้อมของกระทรวงศึกษาธิการก่อนเปิดภาคเรียน 1 กรกฎาคม 2563*. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2564 จาก <https://shorturl.asia/eFjzd>.
- ณิชา พิทยาพงศกร. (2563). *นิวนอร์มอลของการศึกษาไทยคืออะไร เมื่อการเรียนทางไกลไม่ใช่คำตอบ*. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://tdri.or.th/2020/05/desirable-new-normal-for-thailand-education/>.
- หัตตชัยโว ภิกขุ. (2529). *ขรวาสาธรรม*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิวไวเต็ก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

- พระสมทบ ถิรปญโญ (รุ่งมิตรจรัสแสง). (2554). ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักขรรวาทธรรม 4 : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค. (2563). ผลกระทบของ COVID-19 ต่อระบบการศึกษาของโลกและประเทศไทยในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://thaipublica.org/2020/04/19-economists-with-covid-19-15/>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *รายงานเรียนออนไลน์ยุคโควิด-19 วิฤติหรือโอกาสการศึกษาไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้.